

АНДИЖОН ВИЛОЯТИ АЁЛЛАР ОРАСИДА СУТ БЕЗИ САРАТОНИ БИЛАН КАСАЛЛАНИШ ВА КЕЧКИ БОСҚИЧЛАРНИНГ БАТАФСИЛ ТАҲЛИЛИ

Д. А. Урманбаева¹, Д. З. Мамарасулова¹, Д. М. Турсунов²

¹Андижон давлат тиббиёт институти,

²Республика ихтисослаштирилган онкология ва радиология илмий-амалий тиббиёт маркази, Андижон вилояти филиали, Андижон, Ўзбекистон

Таянч сўзлар: кўкрак бези саратони, профилактика, кўкрак бези саратони касалликлари, ультратовуш диагностикаси.

Ключевые слова: рак молочной железы, профилактика, предраковые заболевания молочной железы, ультразвуковая диагностика.

Key words: breast cancer, prevention, precancerous breast diseases, ultrasound diagnostics.

Ижтимоий-иқтисодий, маъданий ва демографик силжишлар аҳоли турмуш тарзини бир канча ифода-лайди. Ушбу омиллар аҳоли орасида турли хил касалликлар билан бир қаторда, сут бези саратони (СБС) ни ҳам ривожланишида бевосита ёки билвосита таъсир ўтказмай қолмайди. Шунингдек олиб, маълум бир ҳудудларда СБС билан касалланишнинг асосий тенденцияси ривожланиши ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлиш муҳим ҳисобланади. Андижон вилояти, Андижон шаҳар ва туман аёллар орасида 2016-2019 йилларда СБС касалланиш кўрсаткичлари асосий қонуниятлари икки даврга бўлинган ҳолда (2016-2017 ва 2018-2019) ўрганилди ва 2025 йилга қадар касалланиш прогнози қилинди.

ПОДРОБНЫЙ АНАЛИЗ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ И ПОЗДНИХ СТАДИЙ РАКА ГРУДИ У ЖЕНЩИН АНДИЖАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Д. А. Урманбаева¹, Д. З. Мамарасулова¹, Д. М. Турсунов²

¹Андижанский государственный медицинский институт,

²Андижанский филиал Республиканского Специализированного научно-практического медицинского центра онкологии и радиологии

Социально-экономические, культурные и демографические сдвиги отражают несколько образов жизни. Эти факторы играют прямую или косвенную роль в развитии рака груди (РМЖ), а также различных заболеваний среди населения. Имея это в виду, важно иметь четкое представление о развитии основной тенденции заболеваемости СБС в определенных регионах. Среди женщин Андижанской области, города и района Андижана в 2016-2019 годах были изучены основные закономерности показателей заболеваемости ГПС в два периода (2016-2017 и 2018-2019 годы) и составлен прогноз заболеваемости до 2025 года.

DETAILED ANALYSIS OF THE INCIDENCE AND LATE STAGES OF BREAST CANCER AMONG WOMEN IN ANDIJAN REGION

D. A. Urmanbaeva¹, D. Z. Mamarasulova¹, D. M. Tursunov²

¹Andijan State Medical Institute,

²Republican Specialized Scientific-Practical Medical Center of Oncology and Radiology, Andijan regional branch

During the study, a comprehensive analysis of breast cancer incidence, late stages and mortality in 2016-2017 was conducted in Andijan region, Andijan city and district. The results showed that during the follow-up years, the incidence of this disease was highest in all age groups in the above-mentioned regions, and a rejuvenation of the disease was observed. The mortality rate also increased in 2017 compared to the previous year in certain age categories. The stages of the disease among patients diagnosed with primary breast cancer were also analyzed, and based on the results of this analysis, the reasons for the late detection of the disease were highlighted.

Долзарблиги. Кўплаб тадқиқотчилар кўрсатишича, сут бези саратонининг эрта аниқлаш тамойилига сут бези саратонининг ноинвазив (инвазив бўлмаган) босқичи (МКБ 0 босқичида, преинвазив саратон), ривожланишнинг инвазив сут бези саратони билан касалланишнинг пасайиши, шунингдек 90% даволаниш имкониятига эга бўлганларда эрта босқичларда сут бези саратонини аниқлаш (МКБ I босқичи) киради. Қуйидаги ҳужжатда келтирилган кўрсатмалар сут бези саратонини эрта аниқлаш ва ташхислаш учун умумий кенг қамровли сифатли дастур ишлаб чиқишнинг тахминий шароити ҳисобланади. Бунинг оқибати сут бези саратонидан ўлимни ўз вақтида камайтириш шартидир. Касалликни эрта босқичда даволаш сут бези саратонига чалинган беморлар ҳаёт сифатини яхшилашда даволашнинг қўшимча интенсив усули билан бирга олиб борилади. Қўлланмани амалга ошириш

аёллар саломатлигини сезиларли тарзда яхшилашга имкон беради Springer-Verlag 2004. (Short Version of the Guideline: Early Detection of Breast Cancer in Germany, Albert, U.-S.Schulz, K.-D.

Беморлар томонидан айтилган клиник синовларнинг охири натижалари бўйича сўнгги норматив кўрсатмаларга мувофиқ усуллардан фойдаланган ҳолда ишлаб чиқариш жараёнида бемор акцент билан сут беги саратони симптомлари индекси (FBSI) – саратонни даволашнинг янги функционал усулини яратдик. Усуллар (Методлар): 52 нафар беморда III ёки IV босқичдаги сут беги саратонини даволаш вақти мониторинги учун миллий кўп тармоқли онкологик тармоқлар, шунингдек қўллаб қувватлаш ташкилоти хизматидан олинган жуда муҳим белгилар ҳақида маълумот олдик. Иштирок этувчи беморлар ўзларининг муҳим белгилари / интервью ва белгиларнинг назорат рўйхатини очиш орқали ўз муаммолари ҳақида ўртоқлашишди. Таркибни етарлича қамраб олишни таъминлаш учун комплекс онкологик тармоқлар миллий муассасалари ва сурункали касалликларни даволашни ўлчаш тизимини функционал баҳолаш пунктларида шифокор-онкологлар сўровлари асосида FBSIнинг органиал версияси билан бир қаторда натижалар ҳам баҳоланди. Биз яна биринчи навбатда касаллик ёки уни даволаш билан боғлиқ Миллий умумҳажмли онкологик тармоқларнинг 10 нафар онкологларидан маълумотлар олдик.

Натижалар ва муҳокамалар. СБС аёллар хавфли ўсмалар структурасида ўрганилган ҳудудларнинг барчасида лидерлик қилди. Аёллар онкологик патологиялари структурасини ҳудудларга бўлган ҳолатда ўрганиш хавфли ўсмаларни эрта аниқлашга қаратилган диагностика ва скрининг тадбирларни режалаштиришда муҳим аҳамият касб этади.

Аҳоли сони ўсиши бўйича Давлат статистика бўлимларидан олинган маълумотлари қуйидагича: 2016 йилда Андижон шаҳар аҳолиси сони 415 346 нафар бўлиб, улардан 209827 нафарини (50,5 %) аёллар ташкил қилган. 2017 йилда шаҳар ҳудудида аёллар сони 211419 нафарга (50,1 %) етган. Андижон туманида 2016-2017 йилларда аёллар сони мос равишда 119349 (49,8%) ва 122176 (49,9%) нафарни ташкил қилган. Юқорида таъкидланган локациялар 2016-2017 йиллардаги аҳоли сони 1 жадвалда тасвирланган.

1 жадвал.

2016-2017 йилларда ҳудудлар аёл аҳоли сони.

Йиллар	2016 йил		2017 йил	
Жойлашиши	Жами	Аёллар	Жойлашиши	Жами
Андижон шаҳри	415346	209827	Андижон шаҳри	415346
Андижон тумани	239129	119349	Андижон тумани	239129
Андижон вилояти	2910483	1441230	Андижон вилояти	2910483

Онкологик касаллик ва ўлим шаклланишида аҳоли руҳий эмоционал ва ижтимоий-иқтисодий ҳолатининг сезиларли аҳамиятга эга эканлигини исботловчи кўплам илмий ишлар мавжуд. Камбағаллик ва оғир депрессияга олиб келувчи кучли сурункали стресс онкологик хавфлилардан бири ҳисобланади. СБС касалланиш кўрсаткичи ўсиши зарарланиш хавфи кўтарилиш билангина боғлиқ бўлмай, балки ушбу кузатув йилларда (2016-2017) хавф гуруҳига оид ёш структураси сони ошиши билан ҳам боғлиқ бўлган.

Қолаверса, ҳудуд аёллари маълум бир ёш гуруҳларга ажратилган ҳолда 100000 аёлга касалланиш кўрсаткичи ўрганилди. Натижалар қуйидагича кўринишда: 17-34 ёш – 13, 35-44 ёш – 20,8, 45 – 54 ёш – 32,5, 55-64 ёш – 67,1, 65 ваундан юқори – 45,5. Таҳлил натижасида СБС билан юқори касалланиш частотаси кузатилган гуруҳ 55-64 ёш деб топилди (2 жадвал).

Республика ихтисослаштирилган онкология ва радиология илмий-амалий текширув маркази статистика бўлими маълумотларига кўра 2016 йилда бирламчи аниқланган беморлар сони 22065 (100000 аҳоли сонига 66,7) нафарни ташкил қилган, улардан 11881 (53,8%) таси аёллар орасида аниқланган. Республика бўйича йил давомида 2905 нафар аёлга СБС ташҳиси қўйилган ва аёллар онкологик касалликлар структурасида 1-ўринни (24,5%) эгаллаган. 2016 йилда ушбу хасталик сабабли 1400 та ўлим қайд этилган бўлиб, касалланиш ка-

2 жадвал

2016 йилда аёллар аҳолисининг ёш тузилиши ва касалланиш кўрсаткичи (%).

Ёши	17-34 ёш		35-44 ёш		45-54 ёш		55-64 ёш		65 ва ундан катта ёш	
Жойла- шиши	Аҳоли сони	Касал- ланиш	Аҳоли сони	Касал- ланиш	Аҳоли сони	Касал- ланиш	Аҳоли сони	Касал- ланиш	Аҳоли сони	Касал- ланиш
Андижон шаҳри	69283	1,5	33615	26,8	27685	47,1	22369	80,7	17583	51,4
Андижон тумани	36270	5,5	17551	28,6	14178	42,6	12403	56,4	9432	21,7
Андижон вилояти	46214 7	3,2	22402 5	22,7	18329 2	41,5	14678 2	50,7	11390 3	26,5

би аёллар ўлим структурасида лидерлик (19.5%) қилган.

Ушбу йил батафсил таҳлилига кўра кечки босқичлар (III– IV ст.) 1134 нафарга етган, умумий структурада 10%, бирламчи аниқланган СБС структурасида 39 % ни ташкил қилган (3 жадвал).

3 жадвал

2016-2017 йилларда Ўзбекистон Республикасида ёш бўйича сут беи саратонидан касалланишнинг таҳлили.

	17-34		35-44		45-54		55-64		65 ва ундан катта		Жами	
	абс	%	абс	%	Абс	%		абс	%	абс	%	Абс
2016 йил												
Касалланиш	186	6,4	541	18,6	880	30,3	Касалланиш	186	6,4	541	18,6	880
Ўлим	43	3,1	183	13,1	382	27,3	Ўлим	43	3,1	183	13,1	382
2017 йил												
Касалланиш	207	6,5	629	19,9	948	30	Касалланиш	207	6,5	629	19,9	948
Ўлим	73	4,4	194	11,8	462	28,1	Ўлим	73	4,4	194	11,8	462

2017 йил ўтказилган таҳлил маълумотлари шундай кўринишда: бирламчи ҳисобга олинган беморлар сони 22730 (100000 аҳоли сонига 72) нафар бўлиб, улардан 13058 нафари (57,4%) аёллар орасида аниқланган. Бирламчи СБС ташҳиси қўйилган беморлар сони Республика бўйича 3162 нафарга етган ва аёллар онкокасаликлар структурасида 24,5% кўрсаткич билан 1-ўринни эгаллаган. Шу йилда СБС дан 1645 та ўлим ҳолати қайд этилган ва аёлларда онкопатологиялардан ўлим структурасида ҳам (21,2%) лидерлик қилган. 2017 йилда кечки босқичлар барча хавфли ўсмалар структурасининг 11 % ни ташкил қилган бўлса, бирламчи аниқланган СБС нинг 41% ни кўрсатган. Бундан келиб чиқиб айтиш мумкин-ки, сут беи визуал орган бўлишига қарамай кечки босқичлар аниқланган беморлар контингенти ҳануз юқориликка қолмоқда.

Республика ихтисослаштирилган онкология ва радиология илмий-амалий тиббиёт маркази статистика ва канцер-регистр бўлими маълумотларига асосан 2016 йилда маълум ёш гуруҳларига нисбатан ўтказилган таҳлил натижалари қуйидагича: бирламчи аниқланган СБС билан беморлар сони 2905 нафар (аёллар хавфли ўсмалари умумий структурасида 24,5%), улардан 17-34 ёш – 186 (6,4%), 35-44 ёш – 541 (18,6%), 45-54 ёш – 880 (30,3%), 55-64 ёш – 823 (28,3%) ва 65 ва ундан юқори – 475 (16,4%) нафарни ташкил қилди.

2017 йил маълумотлари асосида ҳам худди шундай аналогик таҳлил ўтказилди ва

натижалар қуйидагича кўринишда тасвирланди: бирламчи СБС аниқланган беморлар сони 3162 нафарга етган, яъни ўтган йилга нисбатан 257 тага кўп. Аёллар умумий онкоструктурасида 24,2 % гача кўтарилган. Ёшга нисбатан ўтказилган таҳлил натижалари: 17-34 ёш – 207 (6,5%), в 35-44 ёш – 629 (19,9 %), 45-54 ёш – 948 (30 %), 55-64 ёш – 900 (28,4 %) ва 65 ва ундан юқори – 478 (15,2 %) нафарни ташкил қилган.

Республика бўйича СБС билан умумий касалланиш кўрсаткичи 2016 ва 2017 йилларда мос тарзда 24,5% ва 24,2%ни ташкил қилган. Умумий касалланиш кўрсаткичи бўйича мўтадиллик кузатилган бўлса ҳам, ёш гуруҳлари орасидаги тафовут сезиларли даражада ўзгарган.

Республика бўйлаб хавфли ўсмалар сабабли қайд этилган ўлим сони 14068 нафар, улардан 7194 нафари аёллар (таблица 3.2). 2016 йилда СБС сабабли қайд этилган ўлимлар сони 1400 та (аёлларда умумий ўлим структурасида 19,5%), улардан 17-34 ёш – 43 (3,1%), 35-44 ёш – 183 (13,1%), 45-54 ёш – 382 (27,3 %), 55-64 ёш – 404 (28,9%) ва 65 ва ундан юқори – 388 (27,6 %) нафарни ташкил қилди.

2017 йил давомида Республика бўйича хавфли ўсмалардан ўлган беморлар сони 14373 нафар бўлиб, улардан 7633 таси аёлларда қайд қилинган. Ҳисобот йилида СБС дан жами 1645 (аёллар ўлими онкоструктурасида 21,6%) нафар бемор ҳаётдан кўз юмган. Бу кўрсаткич 2016 йилга нисбатан 2 %га кўп. Ёшга нисбатан ўлим таҳлили қуйидагича: 17-34 ёш – 73 (4,4 %), 35-44 – 194 (11,8 %), 45-54 – 462 (28,1 %), 55-64 – 495 (30,1 %) ва 65 ва ундан юқори ёш – 421 (25,6 %). Кузатув йилларида ўлим кўрсаткичлари қийинча кўрилганда касаллик кечиши жараёнига агрессив таъсир этиши мумкин деб ҳисобланувчи организмдаги гормонал ўзгаришлар содир бўладиган репродуктив ва пременопаузал даврларда 2017 йилда ортган.

Республика ихтисослаштирилган онкология ва радиология илмий амалий текширув маркази, Андижон филиали услубий бўлим маълумотлари таҳлилида касалланиш, кечки босқичлар ва ўлим кўрсаткичлари ўсиш суръати ҳам ҳудди шундай.

Андижон вилоятида 2016 йилда бирламчи аниқланган беморлар сони 1 791 (100000 аҳоли сонига 61,5) нафар, улардан 1010 таси аёлларда аниқланган. Вилоят бўйлаб бирламчи сут беи саратони ташҳиси 236 нафар аёлга қўйилган. Умумий аёллар онкоструктурасида ушбу касаллик 23,4% кўрсаткич билан лидерлик қилган, касаллик натижасида қайд этилган ўлим сони 89 та бўлиб, ўлим структурасида ҳам (18,5%) 1-ўринни эгаллаган. 2016 йилда 74 та кечки босқич (III – IV) аниқланиб, умумий структурада 13 %, сут беи саратони структурасида 31,4% ни ташкил қилган.

Вилоят 2017 йил таҳлили қуйидагича кўринишда бўлди: бирламчи аниқланган беморлар сони 1783 (100000 аҳоли сонига 64,5) нафарни ташкил қилган, улардан 984 таси аёллар орасида ташҳисланган. Сут беи саратони билан бирламчи тасдиқланган беморлар 257 та ва аёллар онкоструктурасида 26,1 % ни ташкил қилган. Бу кўрсаткич 2016 йилга нисбатан 3% га кўп. Ҳисобот йили давомида 98 та СБС сабабли ўлим қайд этилиб, ўлим структурасида 18,6% ни ташкил қилган. 2017 йилда жами 99 та кечки босқич қайд этилган бўлиб, умумий структурада 13%, бирламчи беморларнинг 38,5% ни ташкил қилган (4 жадвал).

Бугунги кунга келиб Фарғона водийсида Республикамиз умумий аҳолисининг 28,6 % истиқомат қилади. 2020 йил сўнги маълумотларига кўра Андижон вилояти аҳолиси сони 3 127.8 минг нафарга етган (умумий аҳоли сонинг 9,3%). Андижон шаҳар ва туман аҳолиси сони 703 517 нафар (22,5%) бўлиб, уларнинг 353443 нафари (50,2 %) аёллар. Ушбу таъкидланган ҳудудларда аҳоли зичлиги, ўзига ҳослиги ва ментолитетини инобатга олиб аҳоли орасида СБС билан касалланиш таҳлили ўтказилди. Ёшга нисбатан батафсил таҳлил қуйидагича кўринишда.

Республика ихтисослаштирилган онкология ва радиология илмий-амалий тиббиёт маркази, Андижон филиали статистика бўлими маълумотларига кўра, 2016 йилда жами бирламчи 236 нафар бемор аниқланган бўлиб, аёллар онкоструктурасида 23,4% ни ташкил қилган.

4 жадвал

2016-2017 йилларда Андижон вилоятида ёш бўйича сут беи саратонидан касалланишнинг тақсимланиши.

	17-34		35-44		45-54		55-64		65 ёшдан ошганлар		Жами	
	абс	%	абс	%	абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
2016												
Касалланиш	13	5,5	44	18,6	81	34,3	Касалланиш	13	5,5	44	18,6	81
Ўлим	2	2,2	10	11,2	22	24,7	Ўлим	2	2,2	10	11,2	22
2017												
Касалланиш	17	6,6	58	22,6	71	27,6	Касалланиш	17	6,6	58	22,6	71
Ўлим	3	3	17	17,3*	27	27,6	Ўлим	3	3	17	17,3*	27

Изоҳ: 2017 йилга нисбатан ($p < 0,05$)

СБС билан энг кўп касалланиш 35-54 (18,6%000), 45-54 (34,3%000), 55-64 (32,0%000) ва 65дан юқори (9,4%000) бўлган ёшда кузатилди. Динамикада 35-44 (22,6%000) ёшда ($p < 0,05$) касалланиш кўрсаткичи сезиларли даражада ортган. Ўлим кўрсаткичи бўйича репродуктив ёшдаги беморларда салбий динамика кузатилди.

2016 йилда Андижон вилоятида хавфли ўсмалардан жами 1114 та ўлим қайд этилган, улардан 480 нафари аёллар. Ҳисобот йилида СБС сабабли содир бўлган ўлим сони 89 та (аёллар ўлим структурасида 18,5%), улардан 17-34 – 2 (2,2%), 35-44 – 10 (11,2%), 45-54 – 22 (24,7%), 55-64 – 27 (30,3%) ва 65 дан юқори ёш – 28 (31,6%) ҳолатни ташкил қилди. 2017 йилда СБС туфайли 98 та (аёллар ўлим структурасида 18,6%) бемор ҳаётдан кўз юмган, ёшга нисбатан таҳлил натижаси қуйидагича: 17-34 – 3 (3%), 35-44 – 17 (17,3%), 45-54 – 27 (27,6%), 55-64 – 31 (31,6%) ва 65 дан юқори ёш – 20 (20,5%).

Меҳнатга лаёқатли ёшдаги беморлар орасида ўлим кўрсаткичининг баланд бўлиши Республика иқтисодий ва ижтимоий ривожланишига сезиларли даражада путур етказилишига олиб келиши мумкин.

Кузатув йилларида олинган натижалар ўзаро таққосланди ва қуйидаги натижалар олинди. 2017 йилда 35-44 ёшдаги ўлим кўрсаткичи (17,3%), 2016 йилда ўлим кўрсаткичига (11,2%) нисбатан сезиларли даражада ошган ($p < 0,05$), лекин бошқа гуруҳларда натижалар бироз ошган: 45-54 ёш - 24,7% дан 27,6% га, 65 дан юқори ёшда эса ушбу хасталикдан ўлим кўрсаткичи пасайган. Бу натижа метаболик жараёни пасайиши ўсма ўсиши секинлашуви, касаллик тарқалишига ва рецидивсиз давр ёки ремиссия даври чўзилишга таъсир қилишини яна бир бор тасдиқлайди (4 жадвал).

2016 йилда Андижон шаҳарда бирламчи 299 (100000 аҳоли сонига 72) нафар хавфли ўсма аниқланган, улардан 175 таси аёлларда тасдиқланган. 2017 йилга келиб бирламчи беморлар сони 274 (100 000 аҳолига 65) нафарни ташкил қилган бўлиб, улардан 168 нафари аёллар.

Касалланишнинг ёшга нисбатан ўтказилган таҳлил маълумотлари қуйидагича: 2016 йилда 17-34 ёшдаги аёллар орасида 100 000 аҳоли сонига 1,8, 2017 йилда эса 2,4 нафарни кўрсатди ($p < 0,05$). 35-44, 45-54, 55-64 ва 65 ёшдан юқори бўлганларда касалланиш мос тарзда 17,8, 28,6, 33,9 ва 17,9 нафарни ташкил қилди. Ушбу категориялар 2017 йилда бошқачароқ кўринишда бўлди: 35-44 (19), 45-54 (21,6) 55-64 (38,2) ва 65 ёшдан юқори (19). СБС билан касалланиш 55-64 ёшдаги аёллар орасида 2016 йилга (33,9) нисбатан 2017 йилда (38,2) динамикада сезиларли ортган (барча кўрсаткичлар 100 000 аёллар сонига).

Андижон шаҳри бўйича ҳаммаси бўлиб ҳар иккала жинс вакиллари бўйича хавфли ўсмалардан ўлганлар 206 ҳолатни ташкил қилади, уларнинг 137 нафари аёллардир. 2017 йили СБС дан 34 нафар бемор вафот этган (аёллар умумий ўлим структурасида 30,7%), улардан 17-34 ёш беморларда ўлим кузатилмаган, 35-44 ёш - 3 (8,8%), 45-54 ёш – 6 (17,6%), 55-64 ёшда – 12 (35,3%) ва 65 ёшдан катталарда 13 (38,3%) та ўлим кузатилган. Турли ёш

5 жадвал

2016-2017 йилларда Андижон шаҳри бўйича сут беши саратонидан касалланиш ва ўлимнинг тақсимланиши.

	17-34		35-44		45-54		55-64		65 ёшдан ошганлар		Жами	
	абс	%	абс	%	Абс	%		абс	%	абс	%	Абс
2016												
Касалланиш	1	1,8	10	17,8	16	28,6	Касалланиш	1	1,8	10	17,8	16
Ўлим	2	7,1	1	3,6	10	35,7	Ўлим	2	7,1	1	3,6	10
2017												
Касалланиш	1	2,4	8	19	9	21,4	Касалланиш	1	2,4	8	19	9
Ўлим	-	-	3	8,8	6	17,6	Ўлим	-	-	3	8,8	6

Изоҳ: 2017 йилга нисбатан ($p < 0,05$).

гуруҳлари орасида ўлим кўрсаткичларини қиёсий баҳолаб, ўлим ҳолатининг ўсиши менопаузадан олдин ва менопаузада кузатилган дейиш мумкин.

Андижон шаҳри бўйича 56 та бирламчи сут беши саратони (33,3%) ва 28 (24,3%) та ўлим ҳолати қайд этилган, кўриниб турибдики, ушбу касалликдан ўлим кўрсаткичлари сезиларли даражада кўпайган (5 жадвал). 2017 йилда умумий ўлим ҳиссаси 30,7% ташкил қилган, бу кўрсаткич 2016 йилда 24,3% га тенг бўлган, бундан кўринадики, кечки босқич ҳолати ўлим кўрсаткичини оширади.

Андижон шаҳри бўйича ҳар иккала жинс орасида хавфли ўсмадан 59 та ўлим қайд этилган, уларнинг 23 таси аёллардир. 2016 йилда СБС дан жами 4 бемор вафот этган (аёллар ўлим структурасида 17,4%), улардан 35-44 ёшлиларда 1 та (25%), 55-64 ёшлиларда 1 (25%) ҳамда 65 ва ундан катта ёшлиларда 2 (50%) киши вафот этган, 45-54 ва 17-34 ёшлиларда ўлим кузатилмади. Андижон тумани бўйича ҳар иккала жинс вакилларида 61 ҳолатда хавфли ўсмадан ўлим кузатилган, уларнинг 40 таси аёлларни кўрсатади. 2017 йилда СБС дан ҳаммаси бўлиб 10 ҳолатда ўлим кузатилган (аёллар умумий структурасида 25%), бу 2016 йилга нисбатан 8% кўп, улардан 17-34 ёшда ўлим кузатилмаган, 35-44 ёшда – 1 (10%), 45-54 ёшда – 4 (40%), 55-64 ёшда – 4 (40%) 65 ёшдан катталарда 1 (10%) ўлим ҳолати аниқланган. Андижон шаҳар статистика бўлими маълумотлари бўйича агар ёш гуруҳлари орасида ўлим кўрсаткичлари таққосланса, Андижон туманида 45-54 ёшлиларда ўлим 23% кўп (6 жадвал).

2016 йили Андижон тумани бўйича бирламчи аниқланган беморлар сони 151 (100 000 аҳолига 63,1) нафарни ташкил этиб, уларнинг 85 нафари аёллар бўлган.

2016 йилда 17-34 (0%) ёш гуруҳида бирорта ҳам СБС дан касалланиш ҳолати аниқланмади, 2017 йилда эса СБС дан касалланишда кескин равишда 3 (12,5%) ўсиш кузатилди, бу

6 жадвал

Андижон туманида сут беши саратонининг ёш бўйича тақсимланиши.

	17-34		35-44		45-54		55-64		65 ва ундан катталар		Жами	
	абс	%	абс	%	абс	%		абс	%	абс	%	абс
2016												
Касалланиш	-	-	3	18,8	5	31,3	Касалланиш	-	-	3	18,8	5
Ўлим	-	-	1	25	-	-	Ўлим	-	-	1	25	-
2017												
Касалланиш	3	12,5	6	25	7	29,2	Касалланиш	3	12,5	6	25	7
Ўлим	-	-	1	10	4	40	Ўлим	-	-	1	10	4

Изоҳ: 2017 йилга нисбатан ($p < 0,05$).

эса Ўзбекистон Республикасининг барча эпидемиологик ҳолат омиллари ва аҳолининг ўсиши билан СБС ёшараётганлигини кўрсатади (6 жадвал). 2016 йилда Андижон тумани бўйича умумий касалланиш хавфли ўсмалар структурасида 18,8%, ўлим 17,4%, 2017 йилда касалланиш 28%, ўлим эса 25% ($p < 0,05$) га тенг бўлиб, таққослаб кўрилганда 10% га ошгани аниқланган.

Андижон вилояти филиали статистика бўлими 2016 йилги маълумотларига кўра, Андижон туманида ҳаммаси бўлиб 16 ҳолатда (аёллар умумий структурасида 18,8%) СБС аниқланган, 17-34 ёшда ушбу касаллик аниқланмаган, 35-44 ёшда 3 (18,8%) нафар аёлда аниқланган, 45-54 ёшда – 5 (31,3%), 55-64 ёшда – 6 (37,5%) ҳамда 65 ва ундан катта ёшда – 2 (12,4% кишида аниқланган). 2017 йил маълумотларига кўра, 24 ҳолат қайд қилинган (аёллар умумий структурасида 28,2%), бу кўрсаткич 2016 йилга нисбатан 10% кўп саналади, улардан 17-34 ёшда – 3 (12,5%) нафар, 35-44 ёшда – 6 (25%) нафарда, 45-54 ёшда – 7 (29,2%) беморда, 55-64 ёшда – 7 (29,2%) нафар ҳамда 65 ва ундан катта ёшда – 2 (8,1%) нафарда СБС аниқланган, юқорида берилган маълумотлардан келиб чиқиб, касалланиш кичик ёшда 3 (18,8%) аниқланганлигини кўриш мумкин, 2016 йилда бу ёш гуруҳида бирорта ҳам касаллик аниқланмаган.

Соғлиқни сақлаш ташкилоти томонидан онкологик хизматни ташкиллаштириш ва режалаштиришда хавфли ўсмаларда ўлим билан боғлиқ бўлган ижтимоий-иқтисодий йўқотишларни аниқлаш учун тадқиқот ва саратонга қарши тадбирларнинг устувор йўналишларини танлаш жуда муҳимдир. 2016-2017 йилларда битта ишчи ҳисобига миллий кириш ва ўлим ҳақидаги статистик бошқарув маълумотларини қўллаш билан СБС да ўлим билан боғлиқ ижтимоий-иқтисодий йўқотишлар баҳоланди.

Эрта кузатилган ўлим билан боғлиқ иқтисодий йўқотиш вафот этган шахслар томонидан пенсия ёшига етгунча, яъни, бўлажак меҳнат даври учун миллий кириш ҳажмини белгилайди.

Иқтисодий зарарни ҳисоблаш шартли характерга эга, бироқ сут беги саратони оқибатидаги ўлим билан боғлиқ йўқотишнинг миқдорий баҳолаш натижалари ҳудудий соғлиқни сақлаш ташкилотига моддий, молиявий ва ходимлар ресурсларига эга тақсимлашда ҳолатни баҳолаш имконини беради.

Аниқ ва муваффақиятли даволаш учун онкологик муассасаларига мурожаат қилган ва бошқа ҳолатларда аниқланган сут беги саратони бирламчи аниқланган беморларда касаллик босқичини тўғри аниқлаш муҳим ҳисобланади. Андижон шаҳри ва Андижон тумани ҳудудларида СБС тасдиқланган беморларда жараён босқичлари ўрганилди (маълумотларнинг асосий манбаси бўлиб ташриҳ журналлари, амбулатор ва назорат карталари хизмат қилди).

Статистика бўлими маълумотларига кўра, 2016 йилда Андижон шаҳрида бирламчи 56

7 жадвал

2016-2017 йилларда Андижон шаҳрида бирламчи СБС аниқланган беморлар босқичи.

Ёши	17-34		35-44		45-54		55-64		65 ва ундан катта		Жами	
Босқич	N	%	n	%	n	%	Босқич	N	%	n	%	n
I	1	2.17	1	2.17	-	-	I	1	2.17	1	2.17	-
II	1	2.17	1	2.17	6	13	II	1	2.17	1	2.17	6
III	5	10.9	4	8.7	2	4.3	III	5	10.9	4	8.7	2
IV	2	4.3	1	2.17	1	2.17	IV	2	4.3	1	2.17	1
Жами	9	19.6	7	15.2	9	19.6	Жами	9	19.6	7		15.2
2017 йил												
I	-	-	-	-	-	-	I	-	-	-	-	-
II	1	2,4	5	11,9	7	16,7	II	1	2,4	5	11,9	7
III	-	-	1	2,4	2	4,8	III	-	-	1	2,4	2
IV	1	2,4	1	2,4	-	-	IV	1	2,4	1	2,4	-
Жами	2	4,8	7	16,7	9	21,4	Жами	2	4,8	7		16,7

ҳолатда СБС аниқланган. I босқич – 2 (3,6%) ҳолатда, беморлар ёш тоифаси (17-34 ёш – 1, 35-44 ёш - 1), II босқич – 20 (35,7%) ҳолатда, ёш тоифаси (17-34 ёш – 1, 35-44 ёш – 1, 45-54 – 6, 55-64 ёш – 7, 65 ва ундан катта ёш - 5), III босқичда – 21 (37,5%) ҳолат (17-34 ёш – 5, 35-44 ёш – 5, 45-54 – 4, 55-64 ёш – 5, 65 ва ундан катта ёш - 2), IV босқичда – 13 (23,2%) ҳолат (17-34 ёш – 2, 35-44 ёш – 1, 45-54 – 2, 55-64 ёш – 5, 65 ва ундан катталар - 13) (7 жадвал).

2017 йил маълумотлари бўйича Андижон шаҳрида 43 та бирламчи СБС аниқланди, бу кўрсаткич 2016 йил кўрсаткичидан 23,2% кам бўлди (3,7-жадвал). I босқич – 2 (4,7%) беморда (55-64 ёш – 1, 65 ва ундан катта ёш - 1), II босқич – 18 (41,9%) ҳолатда ёш тоифаси (17-34 ёшда – 1, 35-44 ёшда – 4, 45-54 ёшда – 4, 55-64 ёшда – 8, 65 ва ундан катта ёшда - 1), III босқич – 17 (39,5%) ҳолатда (17-34 ёшда – 1, 35-44 ёшда – 2, 45-54 ёшда – 4, 55-64 ёшда – 4, 65 ва ундан катта ёшда - 6) ва IV босқич – 6 (14 %) ҳолатда (17-34 ёшда – 1, 35-44 ёшда – 1, 45-54 ёшда – 1, 55-64 ёшда – 2, 65 дан катта ёшда - 1) кузатишган.

100 000 аёллар аҳолисига маълум ёш гуруҳлари ва уларнинг тузилиши бўйича касалланиш таҳлили қуйидаги кўринишни кўрсатди: 17-34 ёш – 4,2; 35-44 ёш – 20; 45 – 54 ёш – 32,3; 55-64 ёш – 74,1; 65 ва ундан катта ёш – 49,1. Агар ёш гуруҳлари орасида касалланиш тўлиқ таҳлил қилинса, 2017 йилда ҳам 2016 йилдагидек кўриниш кузатилади, касалланиш кўрсаткичи асосан 55-64 ёшда кўпроқ аниқланди.

Андижон туманида ҳам аёлларда касалланиш ва жараён босқичларининг тўлақонли таҳлили ўтказилди.

Андижон тумани бўйича тадқиқот маълумотлари қуйидаги натижаларда берилди, 2016 йилда Андижон туманида 16 ҳолатда СБС қайд қилинган (3,7-жадвал). Улардан I босқич – 1 (6,3%) ҳолат (35-44 ёш - 1), II босқич – 3 (18,7 %) ҳолатда (17-34 ёш – 1, 45-54 ёш – 1, 55-64 ёш – 1), III босқич – 7 (43,8%) ҳолатда (17-34 ёш – 1, 35-44 ёш – 2, 45-54 ёш – 2, 55-64 ёш – 1), IV босқич – 5 (31,2 %) ҳолатда (17-34 ёш – 1, 35-44 ёш – 1, 55-64 ёш – 2, 65 ва ундан катта ёш - 1).

100 000 аёллар аҳолисига маълум ёш гуруҳлари ва уларнинг тузилиши бўйича касалланиш таҳлили қуйидаги кўринишда: 17-34 ёш – 8,3; 35-44 ёш – 17,1; 45 – 54 ёш – 21,2; 55-64 ёш – 40,3; 65 ва ундан катта ёшдагилар – 21,2.

8 жадвал

2017 йилларда Андижон туманида бирламчи СБС аниқланган беморлар босқичи.

Ёши	17-34		35-44		45-54		55-64		65 и стар- ше		Всего	
Босқичи	N	%	N	%	n	%	Босқичи	N	%	N	%	n
I	-	-	1	4,2	-	-	I	-	-	1	4,2	-
II	1	4,2	1	4,2	2	8,4	II	1	4,2	1	4,2	2
III	2	8,4	3	12,5	3	12,5	III	2	8,4	3	12,5	3
IV	-	-	1	4,2	1	4,2	IV	-	-	1	4,2	1
Жами	3	12,5	6	25	6	25	Жами	3	12,5	6		25

2017 йил маълумотларига кўра, Андижон туманида 24 та СБС қайд қилинган (10-жадвал), улардан I босқич 1 (4,2%) ҳолатда (35-44 ёш - 1), II босқич – 7 (29,2 %) ҳолат (17-34 ёш – 1, 35-44 ёш – 1, 45-54 – 2, 55-64 ёш – 2, 65 ва ундан катта ёш - 1), III босқич – 11 (45,8 %) ҳолат (17-34 ёш – 2, 35-44 ёш – 3, 45-54 – 3, 55-64 ёш – 2, 65 ва ундан катталар - 1), IV босқич – 5 (20,8 %) ҳолатда (17-34 ёш – 0, 35-44 ёш – 1, 45-54 – 1, 55-64 ёш – 2, 65 ва ундан катта ёш - 1).

Маълум ёш гуруҳлари 100 000 аёлларга аҳолисига ва уларнинг касалланиш структураси таҳлили қуйидаги кўринишда бўлди: 17-34 ёш – 7,6, 35-44 ёш – 32,1, 45 – 54 ёш – 39,9, 55-64 ёш – 50,4, 65 ва ундан катта ёшдагилар – 34. Агар 2016 йил натижалари билан таққосланса, асосан 45 ёшдан ошган аёлларда касалланиш 30% кучайган.

Юқорида таъкидланган ҳудудларда аҳоли зичлиги баланд бўлганлиги туфайли ушбу регион аёллари орасида профилактик кўрувлар ўтказиш режалаштирилди.

Андижон вилояти соғлиқни сақлаш ташкилотининг асосий вазифалари – аҳолига махсус тиббий ёрдам кўрсатиш хизматини (шу қаторда сут беzi хавфли ўсмалари билан касалланган беморларга ҳам) режалаштириш, ривожлантириш ва такомиллаштириш ҳисобланади. Вилоятда онкологик хизмат 1983 йилдан буён фаолият кўрсатаётган махсус, диагностик, даволовчи, ташкилий-услубий марказ - Давлат соғлиқни сақлаш муассасаси РИОРИАТМ Андижон филиали томонидан кўрсатилади.

Хулоса. Аёллар хавфли ўсмалари структурасида сут беzi саратони ҳиссаси 20,4% ни ташкил қилади. Амалиётда аниқланишича, 44,3 % беморлар сут беzi хавфли ўсмалари кечки босқичларда мурожаат қилади. Буларнинг барчаси аҳолига ихтисослаштирилган ёрдам кўрсатиш, ёмон сифатли ўсма ривожланиш жараёнидан огоҳлантириш ва олдиндан аниқлаш учун проиляктик тадбирлар олиб бориш муаммонинг долзарблигини олдиндан белгилаб беради.

СБС касаллигини кечки босқичларга ўтиб кетиш сабаблари қуйидагилар бўлиб қолмоқда:

- аҳолининг касаллик ҳақида, тиббий ёрдамга кеч мурожаат қилиш, асоратлари ҳақида кам маълумотга эгалиги;

- бирламчи тиббий-санитар звено шифокорлари орасида онкологик огоҳликнинг йўқлиги ва СБС нинг клиник келиб чиқиш кўринишларини билмаслиги;

- ҳатто СБС кенг тарқалган шаклининг клиник кўринишини ҳам билмаслиги;

- қишлоқ жойларда СБС замонавий диагностика даражасининг пастлиги ушбу тоифадаги аҳоли учун юкори мутахассислар ёрдамининг етарли эмаслиги натижаси ҳисобланади.

Кузатув йилларида 090 шаклни таҳлилида СБС (IV клиник гуруҳ) ташҳиси аниқланган беморларнинг эътибордан четда қолган баённомалари ўтказиб юбориш сабаблари орасида қуйидагиларни кўриш мумкин:

- беморларнинг ўз вақтида мурожаат қилмаслиги- 46,1%;

- касалхонага юборишнинг номуаносиблиги, касалликнинг яширин кечиши — 37,8%;

- тўлиқ бўлмаган ва узок текширув - 13,5%;

- текширувдан бош тортиш - 1,1%;

- клиник хатолар - 1,5%.

Тўлиқ бўлмаган ва узок давом этган текширув, клиник хатоларни биринчи навбатда поликлиника ва онкологик кабинетларнинг диагностик аппаратлар (маммография, УТД аппаратлари, тўқима биопсияси учун махсус игналар (шприц)) билан етарлича жиҳозланмаганлигига боғлаш мумкин. СБС дан ўлим кўрсаткичларини пасайишига асосий умид эрта ташҳисот мажмуаси ва скрининг элементларини тадбиқ қилиш (анкета савол-жавоблари, компьютер томография, 40 ёшдан ошган аёллар учун маммографик текширув ва 40 ёшгача бўлган аёлларни ультратовуш текшируви) ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Аксель Е.М. Злокачественные новообразования молочной железы: состояние онкологической помощи, заболеваемость и смертность // Маммология — 2006. — №1. — С. 9–13.
2. Давыдов М.И., Аксель Е.М. Статистика злокачественных новообразований в России и странах СНГ в 2004 г. // Вестник РОНЦ им. Н.Н. Блохина РАМН. — 2006. — Т. 17. — №3. — С. 132.
3. Злокачественные новообразования в России (Заболеваемость и смертность): стат. сборник. МЗРФ / Под ред. акад. РАМН Чиссова В.И. и соавт. — М.: Центр информ. техн. и эпидемиол. исследований в области онкологии, 2012. — 262 с.
4. Керимов Р.А. Возможности диагностики мультицентрического рака молочной железы // Маммология. — 2006. — №4. — С. 22–27.
5. Рожкова Н.И., Харченко В.П., Прокопенко С.П. Система обследования молочных желез. Виртуальная маммология // Матер. 1-й Всерос. науч.- практич. конф. с междунар. участием «Актуальные вопросы маммологии». — М., 2001. — С. 109–113.
6. Чиссов В.И., Старинский В.В., Петрова Г.В. Злокачественные новообразования в России в 2012 году (заболеваемость и смертность). — М.: МНИОИ им. П.А. Герцена, 2012. — 256 с.